

Opetusministeriö

Viite: lausuntopyyntönnö 1.2.2008 (Leena Vestala, Anne Luoto-Halvari)

SUOMEN YLIOPISTOKIRJASTOJEN NEUVOSTON LAUSUNTO SÄHKÖISEN AINEISTON PITKÄAIKAISSÄILYTYSTÄ JA KÄYTTÖÄ KOSKEVAN TYÖRYHMÄN MUISTIESTA

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto kiittää opetusministeriötä sähköisen aineiston pitkäaikaissäilytyksestä ja käyttöä koskevan työryhmän muistion lähettämisestä ja sen mukana seuranneesta lausuntopyynnöstä. Lausunnosta ei valitettavasti ehditty keskustella Suomen yliopistokirjastojen neuvoston kokouksessa 15.2.2008, mutta se on sähköisesti jaettu koko jäsenistölle ja hiottu lopulliseen muotoon jäsenistön kommenttien perusteella.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto pitää eri muistiorganisaatioiden yhteistyötä pitkäaikaissäilytyksestä ja käyttöä koskevassa suunnittelussa erittäin kannatettavana. Yhteistyönä käynnistettävässä hankkeessa työ pohjautuu laajaan asioiden selvittelyyn. Yliopistokirjastojen näkökulmasta hankkeen aikana olisi suotavaa tuottaa tietoa ja hahmotus ainakin seuraavista asioista:

- eri muistiorganisaatioiden erilaiset aineistot, käyttötarpeet ja niihin liittyvät nykyiset järjestelmät
- hajautetun ja keskitetyn mallin edut ja haitat sekä mahdolliset eettiset ongelmat ja tietoturvariskit
- aineiston tallentamisen ja säilyttämisen yhteiset säännöt sekä niitä koskevien kuvailutietojen tuottamisvastuu organisaatiokohtaisesti
- pitkäaikaissäilytykseen liittyvä tiedotusvastuu organisaatiokohtaisesti
- pitkäaikaissäilytyksen järjestelmiin ja palveluihin liittyvät kustannukset ja hyödyt aineistoja säilyttävien ja välittävien organisaatioiden sekä loppukäyttäjien näkökulmasta
- eri toimijoille asian hoitamista varten lankeavien ”omien rahoituspanosten” lisäresursoinnin lähteet
- pitkäaikaissäilytetyt aineiston käyttö.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto pitää välttämättömänä, että julkaisuprosessista ja sen ohjeistuksesta tehdään mahdollisimman yksinkertainen. Tällä varmistetaan avoimen julkaisemisen edistyminen yliopistoissa. Neuvosto toivoo, että pitkäaikaissäilytyksen näkökulmasta vain välttämättömät perusasiat ohjeistetaan tiukasti (esimerkiksi perusmetadatat ja -tiedostomuodot).

Koska erityisesti tieteellistä materiaalia on julkaistu ja tullaan julkaisemaan digitaalisessa muodossa, yliopistokirjastoilla tulee olla asian kehittämisessä aktiivinen rooli. Kaikkien tieteenalojen tieteellisen julkaisutoiminnan asiantuntemus kehittämishankkeessa voitaisiin varmistaa parhaiten siten, että sen ohjausryhmässä on Kansalliskirjaston lisäksi mukana Suomen yliopistokirjastojen neuvoston nimittämä yliopistokirjastojen yhteinen edustaja (ks. s. 33). Jos näin ei voida menetellä, tulee Kansalliskirjasto velvoittaa edustamaan kaikkia vapaakappalekirjastoja siten, että se valmistelee ja tekee päätökset näiden kanssa yhteistyössä.

Paikallisten, kansallisten ja kansainvälisten toimijoiden työnjako, roolit ja vastuut kaipaavat tarkennusta. Yliopistokirjastot pitävät suotavana työnjakoa, jossa julkaisu- ja kirjastotoimintaan liittyvästä pitkäaikaissäilytyksestä sekä aineiston muuntamisesta arkistokelpoiseksi vastaisivat tietyt erikseen nimetyt palveluntuottajat, joilla olisi myös päävastuu tiedotuksesta ja ohjeistuksesta (vrt. Laki kulttuurineustojen tallettamisesta ja säilyttämisestä). Muut toimijat hoitaisivat vain

niiden oman toiminnan kannalta tarkoituksenmukaisen aineistojen julkaisemisen ja aineistojen säilyttämisen siihen saakka kuin niillä on käyttöarvoa.

Yliopistokirjastot pitävät erityisesti pohjoismaisen ja eurooppalaisen, mutta myös muun kansainvälisen yhteistyön hyötyjen ja kustannusvaikutusten analysointia suotavana. Palvelutuotannon sijoittumismahdollisuudet Suomessa muualle kuin pääkaupunkiseudulle olisi aiheellista selvittää.

Yliopistokirjastot toivovat, että pitkäaikaissäilytyksen lähtökohtana on, että yksittäisillä toimijoilla voi olla erilaisia järjestelmiä ja aineistoja, joiden säilytyksen ja säilytykseen liittyvän käytön helpottamiseksi luodaan rajapintoja. Jotkin yliopistokirjastot mahdollisesti haluaisivat pitää itsellään vain määrittelytyön ja ulkoistaa tiedostojen teknisen julkaisemisen, pitkäaikaissäilyttämisen ja käyttöön saattamisen.

Suomen yliopistokirjastojen neuvosto haluaa kiinnittää opetusministeriön huomiota siihen, että jos yliopistokirjastoille aiheutuu aineistojen pitkäaikaissäilytykseen liittyen toimitus-, säilytys-, valvonta-, tiedotus-, neuvonta- ja koulutustehtäviä, yliopistokirjastojen resursoinnista pitää huolehtia osana kansallisia suunnitelmia. Sähköiset aineistot vanhenevat teknisiltä ominaisuuksiltaan nopeasti. Erilaisten vaatimusten seuraaminen aiheuttaa sekin resurssitarpeen lisäyksiä yksittäisiin yliopistokirjastoihin, jos niiden vastuulle osoitetaan asian seuraaminen ja aineistojen muuntaminen kulloinkin säilytyskelpoiseen muotoon.

Neuvosto myös toteaa, että yliopistokirjastoilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa kirjallisuuden ja julkaisujen julkaisuprosessiin syntyhetkestä lähtien vaan vastuu näistä on pääasiassa tekijällä ja kustantajalla (ks. s.11).

Seuraavat yksityiskohdat muistiossa jäävät hieman epäselviksi ja vaatisivat tarkennusta:

s. 11 2) *Digitaalisen aineiston tuottaminen on suunniteltava niin, että syntyvä aineisto on laadultaan säilyttämiskelpoista.* Missä tullaan määrittelemään aineiston säilyttämiskelpoisuuden laatu? Vaatiiko useamman säilytyskappaleen valmistamista eri käyttöön?

s. 11 3) *Digitaalisen aineiston tuottamiseen tulee aina sisältyä aineistoa koskevan metatiedon kerääminen pitkäaikaissäilytyksen tarpeita silmällä pitäen.* Kuinka varmistetaan metatiedon oikeellisuus sekä yhteismitallisuus?

s. 45. *Liite 2: Aineiston poisto.* Mikä on metatietojen säilyttämisen tarkoitus eri muistiorganisaatioiden osalta?

Suomen yliopistokirjastojen neuvoston puolesta

Jarmo Saarti
puheenjohtaja